

China, vriend of vijand?

Meine Pieter van Dijk

 Parthenon

Serie CHINA IN VERANDERING IV

Uitgeverij Parthenon
Postbus 22199, 1302 CD Almere
www.uitgeverijparthenon.nl

© 2020 Meine Pieter van Dijk | Uitgeverij Parthenon
Alle rechten voorbehouden.

FOTOGRAFIE: Herman Wiltink
OMSLAGONTWERP: Studio Jan de Boer
ISBN | EAN: 978 90 83046 419

INHOUD

Inleiding	9
1. China wil een supermacht worden met invloed in de wereld	11
1.1 Joggend door China, met vooroordelen?	11
1.2 Waar je je over verbaast in China	16
1.3 Hoe gaat China om met mensenrechten?	18
1.4 China's overheid bedreigend voor de eigen bevolking en voor andere landen?	20
1.5 Wat is een supermacht?	23
1.6 China dringt diep in het westen door	24
2. Snelle economische ontwikkeling, worden burgers er beter van?	26
2.1 De snelle transformatie van China	26
2.2 Economische ontwikkeling door export	31
2.3 Bijzondere factoren die het economische succes hebben beïnvloed	33
2.4 Het model loopt tegen zijn grenzen aan: schulden- en milieuproblemen	35
2.5 Toenemende ongelijkheid in China	41
2.6 De informele sector in Chinese steden	42
2.7 Een strategie voor de lange termijn	43
3. De tegenkant van het Chinese succes	45
3.1 Het is niet alles goud wat er blinkt	45
3.2 Een sterke president, maar	45
3.3 Corruptiebestrijding veroorzaakt ook onzekerheid	46
3.4 Snelle verstedelijking creëert een onderklasse	47
3.5 Het communisme is nationalistisch en verspreidt nep feiten	49
3.6 Leven in een communistisch land	51
4. Verzet tegen het regeren van de Chinese Communistische partij	53
4.1 Vormen van verzet	53
4.2 Het sociale beoordelingssysteem	55
4.3 Komt het verzet uit religieuze hoek?	55
4.4 Het verzet van etnische groeperingen	58
4.5 Studentenverzet en toenemende controle van universiteiten	59
4.6 Verzet in de steden	60

	4.7 Verzet van boeren.....	62
	4.8 Het verzet van schrijvers	63
	4.9 Leidt al dat verzet tot veranderingen?	64
	5. China wordt een globale speler door meer te exporteren.....	65
	5.1 China in de Wereldhandelsorganisatie.....	65
	5.2 China breidt haar invloed uit naar het zuiden: Afrika en Latijns-Amerika	66
	5.3 China's invloed in Afrika begon in de jaren vijftig	68
	5.4 Overleg tussen China en Afrika over samenwerking: FOCAC.....	70
	5.5 Chinese handel en ontwikkelingssamenwerking	72
[6]	5.6 Hoe moet je de aanwezigheid van China in Afrika beoordelen?	74
	5.7 China een voorbeeld voor ontwikkelingslanden?	76
	5.8 China-Afrika enkele conclusies	78
	5.9 China en Latijns Amerika.....	79
	6. Chinese investeringen in het buitenland.....	82
	6.1 Buitenlandse investeringen in China.....	82
	6.2 Wat betekenen Chinese investeringen voor een land als Zambia?	83
	6.3 Chinese investeringen in andere landen	86
	6.4 China de bankier van de wereld?	87
	6.5 Het Chinese beleid met betrekking tot investeren in het buitenland	89
	6.6 Een golf van investeringen in Nederland.....	90
	6.7 Chinese investeringen in het buitenland, enkele conclusies	91
	7. Technologie verwerven en innovatie stimuleren	93
	7.1 China technologisch leidend?	93
	7.2 Het veranderende beeld van China.....	94
	7.3 De affaire Huawei.....	95
	7.4 Conclusies.....	96
	8. Soft power en hoe effectief het is.....	98
	8.1 Soft power, of het gebruik van propaganda door China.....	98
	8.2 Soft power hoe het werkt	99
	8.3 China's soft power in Afrika	100
	8.4 China beïnvloedt de meningsvorming in Nederland	100

Foto impressie van verschillende China reizen van de HOVO groepen
van de Erasmus Universiteit Rotterdam103

9. China als regionale macht in Oost Azië, de relaties met de buurlanden.....	111
9.1 Hoe gaat China met Japan, Korea, Taiwan, Hongkong en de ASEAN landen om?.....	111
9.2 De relatie tussen China en Japan.....	112
9.3 Korea, eerst vazalstaat van Japan, nu van China?.....	112
9.4 Taiwan binnenkort bij China?.....	113
9.5 Hongkong, Chinees, maar niet tevreden!.....	116
9.6 Samenwerking tussen Zuidoost Aziatische landen en de reactie van China.....	118
9.7 Conclusies.....	123
10. Het Nieuwe Zijderoute initiatief.....	124
10.1 De Nieuwe Zijderoute.....	124
10.2 Effecten van de Nieuwe Zijderoute, het voorbeeld van Georgië.....	125
10.3 De Nieuwe Zijderoute zet de relatie tussen China en Europa op scherp	127
10.4 Conclusies uit het voorbeeld van de Nieuwe Zijderoute.....	130
11. Een handelsoorlog met de VS.....	132
11.1 De Amerikaanse handelsoorlog met China.....	132
11.2 De geschiedenis van de relatie tussen China en de VS.....	133
11.3 Trump ontketent een handelsoorlog.....	134
11.4 Meerdere verhogingen van het invoertarief voor Chinese producten.....	138
11.5 Conclusies.....	143
12. China een vreedzame supermacht?.....	144
12.1 De belangrijkste kwesties met betrekking tot China.....	144
12.2 China een bedreiging voor de wereld?.....	145
12.3 China een bedreiging voor de eigen mensen: toenemend verzet.....	146
12.4 Wat is er zo specifiek Chinees: andere normen en waarden?.....	148
12.5 Convergentie of een eigen politiek en economisch systeem.....	151
12.6 De EU moet meer zijn dan een handelsverdrag: een bezielend verhaal!	152
12.7 Wordt China een vreedzame supermacht?.....	154

13. Conclusies.....	160
13.1 China is diep doorgedrongen in de haarvaten van het westen	160
13.2 China controleert zijn burgers dag en nacht.....	160
13.3 Chinees geld en Chinese propaganda zijn deel van een bewuste strategie.	162
13.4 China in de toekomst: vreedzaam of afgesneden van het westen.....	162
14. Rondreizen in China.....	166
14.1 Hoe pak je dat aan?	166
14.2 On-line hotels en restaurants reserveren	166
14.3 Treinen en bussen	168
14.4 Fietsen en een fiets leasen	171
14.5 Je voorbereiden op een land is boeken lezen over dat land.....	172
15. Enkele Chinese steden beleven	178
15.1 Steden of het platteland?	178
15.2 Beijing en het Zomerpaleis	180
15.3 Bengbu één miljoen inwoners?	184
15.4 Chongqing, de grootste stad ter wereld?	185
15.5 Dalian, een havenstad in het noordoosten.....	186
15.6 Dongtan, een ecologisch eiland bij Shanghai	187
15.7 Kashgar, een lemen stad in het westen van China.....	187
15.8 Lanzhou, daar komen de omroepsters van CCTV vandaan	189
15.9 Nanjing, de oude hoofdstad	189
15.10 Shanghai, de grootste industriestad.....	190
15.11 Shenzhen wil een ecologische haven bouwen	191
15.12 Tianjin, een eco-city erbij op 45 kilometer afstand.....	192
15.13 Wuhan, waterstad	192
Referenties	194
Afkortingen.....	200
Noten.....	202
Register	211
Over de auteur	217
Serie China in verandering.....	218

Inleiding

China is economisch succesvol en steeds nadrukkelijker aanwezig in de wereld. Dit boek analyseert eerst de veranderingen in China ten gevolge van de sterke economische groei. De armoede en de grote ongelijkheid in China zijn nog niet verdwenen en de nadelige gevolgen van de groei voor het milieu worden steeds duidelijker. Burgers geven ook steeds meer blijk van verzet tegen een staat die zich manifesteert door digitale camera's, gezichtsherkeningssoftware en een sociaal kredietsysteem. [9]

De toegenomen Chinese aanwezigheid in de wereld heeft te maken met de keuze om de economische groei te baseren op export. Daarvoor zijn grondstoffen uit het buitenland nodig en afzetmarkten. Met het verdiende geld moet de bevolking tevreden gehouden worden en moet het land bij elkaar gehouden worden. Dat is al sinds de tijd van de keizers de eerste taak van iedere Chinese leider. Maar nu kan de overheid zich bovendien, dankzij die verdiende deviezen, manifesteren in het buitenland.

Maar die aanwezigheid van China in het buitenland roept vragen op. Is China vriend of vijand van de buurlanden, de landen langs de Nieuwe Zijderoute en landen waar China investeert en spioneert? In de volgende hoofdstukken wordt de toenemende integratie van China in de wereld geanalyseerd. In een eerste fase van integratie gaat het vooral om handel drijven, maar investeringen in de landen waar handel mee gedreven wordt volgen al snel. Vervolgens probeert China door investeringen buitenlandse moderne technologie te verwerven, technologie te kopen, of te stelen. President Xi wil het Chinese succes in 2021 vieren als het resultaat van de leidende rol van Chinese communistische partij (CCP), die dan 100 jaar bestaat. De reputatie van de CCP moet dan wel worden opgepoetst, vandaar het aanwakkeren van nationalisme in het binnenland en het gebruiken van soft power (beïnvloeding van de publieke opinie) in het buiten-

land. In de volgende fase eist China soevereiniteit over de Chinese Zuidzee op en haalt zich daarmee de woede van aangrenzende landen op haar hals. Tenslotte wordt het Nieuwe Zijderoute initiatief gelanceerd. De meer dan 100 deelnemende landen krijgen niet alleen leningen om infrastructuur te financieren, maar worden ook onder druk gezet Chinese bedrijven toe te laten en Chinese standpunten te ondersteunen in internationale fora. Een aantal landen heeft problemen de leningen terug te betalen, maar verliezen dan de zeggenschap over hun infrastructuur aan China. In de laatste fase kondigen de VS aan de Chinese expansie te willen afremmen en president Trump kiest voor een handelsoorlog.

[10] 'Bent u China deskundige?' wordt mij regelmatig gevraagd. In ieder geval ben ik ervaringsdeskundige, want ik ben er vaak geweest, maar ik spreek de taal niet. Belangrijker voor het schrijven van dit boek is dat het land me fascineert en dat ik benieuwd ben welke kant het op gaat. Nu is China een heel groot land met ook nog eens heel veel mensen, dus hoe moet je dan tot algemene uitspraken komen? Ik ben begonnen met er te joggen en al joggend en werkend goed uit mijn ogen te kijken. Dan kijk je de Chinezen ook in de ogen! Verder alles lezen wat voor handen was en met iedereen te praten die zich daarvoor leende. En dan maar steeds mijn verhalen opschrijven en naar geïnteresseerden sturen. Maar omdat het zo'n groot land is, met een heel complexe geschiedenis en grote verschillen tussen noord en zuid en tussen oost en west moet de lezer steeds denken hoe representatief zijn die verhalen? Een ding is zeker, niemand weet alles van China, dus we moeten het doen met verhalen. Een verhaal vertelt waarschijnlijk meer dan een wetenschappelijk artikel en het blijft gemakkelijker hangen, aan u om het te proeven. Goede verhalen worden weer verder verteld en misschien krijgt u nog wel de kans om het verhaal een keer te controleren.

Dit boek is gedeeltelijk de neerslag van mijn HOVO colleges bij de Erasmus Universiteit. Ik wil graag de volgende personen bedanken: Herman Wiltink voor zijn commentaar en de foto's die hij en Tineke Wiltink beschikbaar hebben gesteld. Wilma Goppel voor correcties en Maaïke Galle voor discussies en haar bijdrage aan de redactie.

I. China wil een supermacht worden met invloed in de wereld

I.1 JOGGEND DOOR CHINA, MET VOORORDELEN?

Ik jog iedere dag in binnen- en buitenland. Meestal 20 minuten, maar ik kan het ook twee uur vol houden wanneer ik door een bus te ver van mijn hotel in Nanjing ben afgezet en de weg terug niet kan vinden. Dan kom ik door de spannendste wijken van de stad. Buiten de hoofdwegen, langs overblijfselen uit een Maoïstisch verleden (flatgebouwen van vier verdiepingen zonder lift en met gemeenschappelijke keukens en toiletten), of in een parkje dat niet in de Lonely Planet China staat. Het is de manier om je nieuwe omgeving te verkennen en ik kan naar believen stilstaan bij interessante dingen zoals gemeenschappelijke toiletten, of een Chinees automerk dat ik nog niet ken (zo ontdekte ik het merk BYD, dat betekent Build Your Dreams).¹

[11]

Tijdens mijn bijna 60 werkbezoeken aan China sinds 1996 ben ik door alle uithoeken van het land gejogd en heb ik de achterkant van de steden en de verlatenheid van het platteland ervaren. In de buitenwijken van Shanghai gonst het van de activiteiten en zie je mensen op straat gymmen en dansen, of op krukjes op de stoep zitten eten in een informeel restaurant. Dan stopte ik even om mijn ogen de kost te geven en mijn neus er in te steken. Ook ben ik altijd op zoek naar een Engelstalige krant of tijdschrift. In China is dat de China Daily, the Global Times of de Shanghai Daily en als weekblad bijvoorbeeld China Today.

Toen ik september 2016 weer enkele weken in Beijing doorbracht werd het weer iedere dag minder, maar het bleef droog. Ik werkte een week lang iedere ochtend van 7 tot 13.00 op mijn hotelkamer om daarna te gaan joggen rondom het meer van mijn favoriete Zomerpaleis, voordat ik 's avonds twee uur les moest geven. Daar kwam het idee op om een boek over China te schrijven. Het doel is er een serie verhalen van te maken, in plaats van een wetenschappelijke analyse welke factoren precies de economische groei bepalen en of het Chinese

staatsmodel nog lang mee zal gaan.² Als gepensioneerd hoogleraar economie en management hoef ik me niet meer te beperken tot dat soort rigoureuze economische analyses, maar kan ik me permitteren te proberen het grotere geheel te schetsen aan de hand van een voorval op straat of nog mooier met een verhaal over wat me zelf is overkomen.

[12] Dit boek wil inzicht geven in de opkomst van China als wereldmacht (een global power), maar ook de weerstanden schetsen die dat wekt, als bijvoorbeeld China niet dezelfde handelsvoordelen aan Afrikaanse landen geeft die zij van Europa en de Verenigde Staten (VS) krijgen. Of de verbazing in Afrika als China zijn eigen mensen meeneemt als het een weg aan komt leggen. Het door president Xi Jinping met veel fanfare in 2013 aangekondigde Nieuwe Zijderoute Initiatief (BRI of Belt and Road Initiative) zal worden uitgeworpen. Het gaat om een wereldwijd netwerk van havens en spoorverbindingen, aangelegd door China, maar met leningen die met rente terugbetaald moeten worden door de ontvangende landen. Ook over zee probeert China nieuwe routes te ontwikkelen naar Europa en Amerika.

Het internationale optreden van China blijft de rest van de wereld verbazen, of het nu het deelnemen aan militaire interventies in Mali betreft of het steun verlenen aan het Palestijnse standpunt met betrekking tot Israël. China is een macht waarmee Europa, maar ook Japan, Australië, de VS en Afrika meer rekening mee moeten gaan houden. Daar weet ik dan weer wat van omdat ik voor mijn werk ook in die streken kom en er mijn jogrondjes maak.

Mijn fascinatie over China wil ik met u delen. In China gebeurt wat in de meeste ontwikkelingslanden niet of te weinig gebeurt! Waarom groeit de Chinese economie zo snel, terwijl dat in veel Afrikaanse landen niet lukt? Waarom is er in China wel een goede infrastructuur en in veel Latijns-Amerikaanse landen en zelfs in de VS niet?

Mijn eerste bezoek aan China was in 1996. Ik gaf een week les aan een Chinees instituut dat in een buitenwijk van Beijing stond. Na een week had ik nog nauwelijks iets van de stad gezien. Op de laatste dag waren we om twee uur klaar en die middag was dus mijn enige kans om nog iets van Beijing te zien. Ik ben op een bus naar het centrum gesprongen met het plan om het plein van de Hemelse vrede, waar ook de Verboden stad aan ligt, te bekijken, maar ik ben er niet voor sluitingstijd gekomen. Ik dacht het goed voor elkaar te hebben. Met

een kaart in mijn hand liep ik in de richting waar het zou moeten zijn. Stug in één richting doorlopen. Na een half uur toch maar eens vragen. Ik wees op de kaart naar de Verboden stad en keek zo van: 'waar zou die zijn?'. De aangesproken Chinees pakte mijn kaart, draaide die om en stuurde me de andere kant op. Na een half uur toch maar weer eens vragen. Deze Chinees draaide de kaart wederom om en stuurde me in weer een andere richting. Dit gebeurde nog een keer en uiteindelijk kwam ik een kwartier na sluitingstijd bij de Verboden stad aan!

Tegenwoordig wil en gaat iedereen naar China en dat bezoek wordt leuker als u er wat meer over weet. Is het land echt een bedreiging voor andere landen en zelfs voor de eigen bevolking? In ieder geval laat het Chinese gezag niet met zich spotten. Als je de grenzen van de vrijheid probeert te ontdekken zit je snel in een achterkamer van een politiebureau waar je je slechts met veel behendigheid weer uit kan praten. Ik ervoer dat na een incident met een taxi chauffeur die drie maal de normale prijs wilde voor een ritje naar het vliegveld. Ik weigerde die prijs te betalen en liep boos naar binnen. Maar de luchtvaartmaatschappij weigerde vervolgens om me in te checken en stuurde de politie op me af! Die stopte me in een achterafkamertje en lieten me eerst een half uur wachten. Ondertussen spraken zij met de taxichauffeur over wat er gebeurd was. Ik kon me er alleen uit praten door te vertellen dat ik voor de universiteit van Nanjing werkte en dat de Nederlandse ambassade op de hoogte was van mijn missie. Normaal hoeft je deze informatie niet te verschaffen voor je het vliegtuig in mag!

Het is bijna onmogelijk om een boek over China te schrijven zonder vooroordelen, of een zekere vooringenomenheid. Heb ik sterke, soms ongefundeerde meningen, die mijn verhaal kleuren? Waarschijnlijk wel. De oplossing is proberen deze expliciet te maken en ze voor zover mogelijk te toetsten. Gezien China nauwelijks een traditie van onafhankelijk sociaalwetenschappelijk onderzoek heeft, is het toetsen van meningen en vooroordelen niet zo gemakkelijk. Is de Chinees sterk individualistisch geworden, of nog steeds deel van een in Azië meer gebruikelijke 'collectivistische cultuur'? De Japanse en Chinese cultuur worden in de literatuur wel 'collectivistische culturen' genoemd. In collectivistische culturen is het belang van het individu ondergeschikt aan dat van de gemeenschap en zo ziet de Chinese overheid het ook graag.³

Door enkele van mijn meningen meteen maar expliciet te maken weet u in ieder geval hoe ik op dit moment tegen China aan kijk:

- China is nog steeds gedeeltelijk een ontwikkelingsland. Het land heeft een lange weg te gaan naar sociaal economische ontwikkeling voor iedereen en een beter milieu en mogelijkheden voor mensen die geen partijlid zijn om in de besluitvorming te participeren.
- Chinezen hebben een overlevingsmentaliteit en zijn sinds de Culturele revolutie (de wanordelijke tijd tussen 1966 en 1976) individualistischer geworden.
- De Chinezen hebben eigen waarden en delen veel westerse normen en waarden niet.
- Het land heeft een communistisch politiek systeem en dat is per definitie niet democratisch. Het systeem zal het op termijn niet volhouden, omdat de mensen meer vrijheid willen en meer mogelijkheden willen om te participeren in de besluitvorming.

[14]

Het eerste vooroordeel betekent dat ik lange tijd niet geloofd heb dat China snel de status van supermacht zou verwerven omdat iedere verdiende yuan nodig zou zijn om eerst de armoede binnen China te elimineren. Dit eerste vooroordeel begon na 2000 te wankelen, maar toen ging ik er nog vanuit dat China op een soort westers liberale economie (met een belangrijke rol voor de particuliere sector) en een democratie met echte participatie uit zou komen. Ik zal in dit boek betogen dat dat te betwijfelen valt.

Voor het tweede vooroordeel heb ik twee argumenten. Ten eerste is een kind in een gezin waar men maar één kind mag hebben het middelpunt van de belangstelling. Dat enige kind is niet gewend om te delen met andere kinderen en om compromissen te sluiten. Ten tweede heeft de bevolking een culturele revolutie achter de rug, waarin iedereen zijn eigen hachje leerde te redden. Zelfs leiders als Deng en Xi hebben last gehad van Mao's laatste poging een revolutie te veroorzaken en verloren familieleden tijdens de culturele revolutie.

De essentiële verschillen wat betreft normen en waarden zijn mijns inziens dat er in het westen meer aandacht is voor de rechtsstaat. Die garandeert rechtsbescherming voor het individu, als het hoogste goed en als een fundamenteel mensenrecht. Wij benadrukken politieke mensenrechten (vrijheid van meningsuiting, respect voor het individu en bescherming van minderheden). De

Chinezen hechten meer waarde aan economische mensenrechten, zoals de bevolking uit armoede halen. In het westen staat het individu centraal dat zich moet ontplooien, zonder dat dit ten koste mag gaan van anderen of onze welvaartsstaat met zijn infrastructuur, gezondheidszorg, onderwijs- en uitkeringsstelsel. Bij een bepaald welvaartsniveau is er meer aandacht voor andere zaken dan het bevredigen van onze materiële behoeften, ook in China. De mens is ook een sociaal en cultureel wezen met hogere behoeften bijvoorbeeld aan schoonheid (kunst en literatuur), religie (300 miljoen inwoners behoren tot een of andere religie in China), of saamhorigheid (solidariteit met toekomstige generaties).

Is er na de Culturele revolutie nog iets over van het Confucianistische denken waarin respect voor ouders, leraren en de overheid belangrijk is? Door de culturele revolutie is het vertrouwen in de medeburgers en de collectiviteit flink gedaald en de familie is tegenwoordig klein en woont vaak zeer verspreid over het land (ouders op het platteland, kinderen in de stad, kleinkind bij opa en oma). De Chinese overheid promoot die stukjes Confucius die goed uit komen. De beste typering van een Chinees is waarschijnlijk dat hij of zij materialistisch is (misschien vanwege de armoede in de Mao periode) en in het bijzonder de één kind generatie egoïstisch, niet gewend met anderen te delen. Vooral de middenklasse is zeer op consumptie gericht en als het wat beter gaat wil men graag de statussymbolen van de welvaart: de Gucci tassen en een BMW. Het gebrek aan vertrouwen in medeburgers leidt tot uitwassen zoals het verhaal dat in 2017 in de pers en op internet verscheen. Een kleuter werd aangereden op de snelweg, maar niemand haalde het van de weg af, zodat het nog een keer aangereden werd. Mensen waren bang dat ze de schuld zouden krijgen en zouden moeten betalen en gaven er de voorkeur aan door te lopen.

Dat de bevolking van dit communistische land meer vrijheid wil zal ik in het vervolg laten zien door op allerlei tegenkrachten te wijzen (protesten tegen beleid, demonstraties voor meer gerechtigheid, acties van de bevolking tegen projecten die schadelijk zijn voor het milieu en het gedrag van de elite om een vaste voet in het buitenland te krijgen). Ook zal ik laten zien dat er nieuwe sociale verbanden komen, bijvoorbeeld door religie.

U mag beslissen of u met me mee wil gaan of niet wanneer ik laat doorklinken dat vrijheid niet echt belangrijk is voor de Chinese overheid, dat ik Chi-

nezen wel heel materialistisch vind en dat men weinig boodschap aan het collectief meer lijkt te hebben. Veel aspecten van het Chinese nationalisme vind ik eng en van bovenaf door de gecontroleerde media en het geregisseerde onderwijs opgelegd.

Tenslotte, waarom denk ik dat het communistische systeem het op lange termijn niet vol zal houden? Na een bepaald welvaartsniveau willen mensen meer vrijheid. Ze zijn geïnteresseerd in zelfontplooiing en kansen voor hun kinderen.

1.2 WAAR JE OVER VERBAAST IN CHINA

[16] Het is niet allemaal wat het lijkt in China. China presenteert zich als één cultuur, één land, één beschaving, maar er zijn duidelijk centrifugale krachten, in West China, in Tibet, in Binnen Mongolië, Hongkong of bij de minderheden in het zuiden van het land. China is een communistisch land, maar de tegenstellingen tussen arm en rijk, west en oost, stad en platteland zijn enorm.

China is erg nationalistisch en de heroïsche geschiedenis van het land en het belang van tradities wordt sterk benadrukt. Ondertussen zijn het land en de bevolking razendsnel aan het veranderen en worden de mensen steeds meer individualistisch en materialistisch. China benadrukt de harmonie die het politieke systeem kenmerkt, maar China is geen rechtsstaat en het aantal voorbeelden van onrusten en protesten tegen onheuse behandeling door de staat neemt alleen maar toe. Harmonie suggereert een soort van: 'harmonieus samen kunnen leven met alle volken'. Schulte Nordholt laat in zijn boek over China goed zien dat het in feite meer om het aanwakkeren van een Chinees nationalisme gaat.⁴

China zoekt de concurrentie met het buitenland bewust op en vergelijkt zich het liefst met de VS en wel op ieder gebied. Een voorbeeld van vrij onverwachte concurrentiestrijd wordt in box 1 gegeven. Dat China nu in 'petro yuans futures' gaat was voor mij nieuw. Maar het gaat er niet om dat China een modern financieel instrument gaat gebruiken (futures), maar dat ze het doen om hun munt, de yuan, met de dollar te kunnen laten concurreren.

Box 1. China gaat in 'petro-yuan futures'

Wij zijn gewend aan petro-dollars, wat betekent dat olie internationaal betaald wordt in dollars. Petro-dollar futures zijn financiële instrumenten om op termijn olie te kopen tegen een nu afgesproken prijs. Om zo'n markt mogelijk te maken moet het om een bepaalde kwaliteit gaan. In Europa is dat Brent (lichte olie uit de Noordzee) en in Amerika de West-Texas International Oil. Omdat de hele wereld tot voor kort olie in dollars afrekende zijn er veel dollars in omloop buiten de Verenigde Staten, wat voor Amerika prettig is (ze zijn gedrukt, uitgegeven en komen voorlopig niet terug om in de VS te worden uitgegeven en daar tot inflatie te leiden). De Chinezen willen dat voordeel ook, daarom stellen ze voor internationaal voortaan in yuan, of officieel de renminbi (RMB), af te rekenen en om te helpen de prijs te bepalen beginnen ze ook met een petro-yuan future markt, waar de prijs van olie in yuan, in de toekomst wordt vastgesteld.

[17]

China hoopt zo van de yuan een meer internationale valuta te maken en daar dan dezelfde voordelen als de VS van te hebben: de wereld houdt ze in hun achterzak en de yuan komen niet terug naar China! Nu is de dollar de belangrijkste internationale valuta en spelen de Euro en de Japanse yen internationaal een kleinere rol.

China wil echt op alle gebieden de grootste worden en dat nieuws staat altijd prominent in de krant. De grootste brug ter wereld ligt bijvoorbeeld in China, maar werd na een paar dagen weer gesloten, want er 'liepen te veel mensen tegelijk op'!? Hoe was de draagkracht dan berekend? Ik dacht dat China technologisch zo geavanceerd was? Een land geregeerd door socialistische ingenieurs? Allemaal anders dan je verwacht!

Er zijn meer onderwerpen die verbazen, is China bijvoorbeeld innovatief? In China doet men veel onderzoek naar kunstmatige intelligentie, het gebruik van 'big data' en van geavanceerde betalingssystemen. Dit zijn sectoren waar China veel in geïnvesteerd heeft en leidend wil worden. Gaat het om toepassingen van wat men elders heeft ontdekt, of om echte Chinese innovaties? Dit onderwerp komt in hoofdstuk 7 weer ter sprake.

“Wat weet u over de vakbonden in China” vroeg een Nederlandse vakbond (de FNV) mij ooit? Mijn antwoord luidde, dat het nog steeds een massabeweging van de Communistische partij is, die nu wordt gebruikt om te zorgen dat er geen arbeidsonrusten komen en dat er niet te hoge (loon) eisen gesteld worden aan bedrijven. Ten tweede heeft men nu verplicht dat grote buitenlandse bedrijven ook een organisatie van arbeiders krijgen en dat lijkt vooral bedoeld om deze bedrijven te controleren! Dat geeft een ongemakkelijk gevoel en dat gevoel hangt samen met de slechte reputatie van China wat betreft het respecteren van de politieke mensenrechten.

[18]

1.3 HOE GAAT CHINA OM MET MENSENRECHTEN?

Wij leggen politieke mensenrechten (vrijheid van meningsuiting en respect voor het individu) vast in de grondwet omdat we er veel waarde aan hechten. De Chinezen hechten meer waarde aan economische mensenrechten en zijn terecht trots op het feit dat ze na de dood van Mao, toen ongeveer iedereen arm was (80% van de bevolking), er in geslaagd zijn om de meerderheid van de bevolking boven de armoedegrens te halen. Geschat wordt dat nog steeds 30 miljoen mensen in absolute armoede leven, maar China heeft plannen om daar een eind aan te maken. De armen zijn geconcentreerd in het westen en zuiden en zullen massaal hervestigd worden in andere delen van China, zonder veel inspraak.⁵

Het ondergeschikt maken van de politieke aan de economische mensenrechten betekent ook dat je in China heel gemakkelijk opgepakt kan worden. De gemeenschap is belangrijker dan het individu en als het individu dus iets tegen die gemeenschap doet is dat een reden om de betreffende te arresteren of te ontvoeren als hij/zij zich buiten China bevindt. Voorbeelden zijn een uitgever in Hongkong die boekjes over president Xi uitgaf, waar zijn harde optreden als hoogste ambtenaar in Tibet breed uitgemeten werd. Of de manier waarop de kunstenaar Wei An ingerekend werd nadat hij eerst een enorme belastingclaim aan zijn broek kreeg. Met zijn internationale bekendheid is hij weer vrij gekomen, maar anderen worden bij terugkeer in China op het vliegveld opgepakt, of thuis ingerekend. Kinderen worden ontvoerd in China en het is bekend dat in de grensprovincies bruidenroven in naburige landen georganiseerd worden, want door het één kind beleid is er een mannenoverschot in China ontstaan. Vrouwelijke vruchten werden soms afgedreven, of meisjes werden na de geboorte vermoord.

De Chinees zal zeggen, wij respecteren mensenrechten, kijk maar naar onze wetten, maar de stabiliteit van het land is belangrijker: we moeten de verschillende provincies bij elkaar houden! Een westers onderzoeker zal zeggen: mensenrechten kunnen niet anders zijn in China dan in Europa! Ieder individu telt! De internationale niet-gouvernementele organisatie (NGO) Amnesty International brengt regelmatig rapport uit over de toestand in China. Een folder van vier pagina's uit 2016 begint er mee dat sinds president Xi in 2013 aan de macht kwam de mensenrechten situatie in China aanzienlijk is verslechterd: "het recht op vrije meningsuiting, op demonstratie, op vereniging - eigenlijk alle rechten waardoor mensen zich vrij kunnen uiten- zijn sterk ingeperkt. Internet is aan een strenge censuur onderhevig. Wie zich niet aan de regels houdt, riskeert gevangenisstraf". De folder noemt een aantal voorbeelden, die in tabel 1 worden samengevat. Ik wil ook naar China kijken vanuit politieke of economische mensenrechten: hoe gaat de overheid om met de rechten van het individu?

[19]

Tabel 1. Misstanden met betrekking tot mensenrechten in China volgens Amnesty International

Misstanden op het internet	Personen die opgepakt werden
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zoek je naar termen als democratie of Tian'anmen square dan vind je niets 2. De great firewall blokkeert internet verbindingen met buitenlandse websites 3. In 2015 sloot de overheid een groot aantal websites 4. In 2015 bleken 15.000 mensen te zijn gearresteerd vanwege 'cyber misdaden' 5. Je mag niet meer anoniem in een internetcafe het internet op. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zomer 2015 worden 248 advocaten en activisten opgepakt 2. Vrouwenrechtenactiviste Su Changlan werd in 2014 achter de tralies gezet 3. De journalist Gao Yu kreeg 7 jaar celstraf vanwege verspreiden van staatsgeheimen 4. Mensenrecht advocaat Pu Zhiqiang werd veroordeeld na berichten op de sociale media met kritiek op het overheidsbeleid

Bron: Amnesty International (2016)

Amnesty International voegt er aan toe dat de overheid de volgende wetten gebruikt om critici de mond te snoeren: de nationale veiligheidswet, de antiterrorismewet, de wet op buitenlandse niet-gouvernementele organisaties en de wet op internetveiligheid.

[20] Schending van mensenrechten in China is in Nederland meestal geen voorpagina nieuws. Dat is wel anders geweest. In het verleden werd iedere politicus die naar China reisde geacht de mensenrechten aan de orde te stellen. De beelden van het neerslaan van de studentenopstand op Tian'anmen square (het plein van de Hemelse vrede) in 1989 staan bij vele mensen op het netvlies gebrand. Dat mag niet weer gebeuren, wat is er van die mensen terecht gekomen en waarom horen we daar niets over! Zelfs de burgers die de studenten hielpen met eten en drinken zijn opgepakt en soms verdwenen.⁶ Hulde aan Amnesty International dat ze dit allemaal bijhouden. China verdedigt zich tegen een gelijksoortige organisatie the Human Rights Watch met de woorden: "The Human Rights Watch world report 2012 is flawed by omissions and bias".⁷

1.4 CHINA'S OVERHEID BEDREIGEND VOOR DE EIGEN BEVOLKING EN VOOR ANDERE LANDEN?

De Chinese overheid is voor de eigen bevolking bedreigend. Het individu telt niet en er is geen democratie in China. De leiders kunnen doen en laten wat ze willen, zonder door een echt parlement, een maatschappelijk middenveld, of de vrije pers tot de orde te worden geroepen, zoals dat in een democratie wel gebeurt. De Chinese overheid registreert alles van zijn burgers, controleert of ze zich wel aan de regels houden en straft ze als dat niet het geval is. Het is een politiestaat, of gezien de rol van informatietechnologie een Orwellian state, zoals beschreven in Orwell's boek 1984. Door computers en het zeer ver gaande 'sociale registratiesysteem', wat nog ter sprake zal komen, is dat makkelijker dan ooit.

Is China ook een bedreiging voor andere landen? Enkele argumenten waarom China's snelle economische en politieke opkomst voor veel landen bedreigend is. In de loop van het boek zullen die verder worden uitgewerkt. De Chinese leiders hebben de ambitie van het land de belangrijkste supermacht te maken en ik zal betogen dat dat niet noodzakelijkerwijs een vreedzame supermacht zal zijn. Het gaat de Chinese regering altijd in de eerste plaats om China. De belangen van andere landen worden daar aan ondergeschikt gemaakt. De

Chinezen zien zich traditiegetrouw als ‘het rijk van het midden’ waar de rest van de wereld ‘schatting’ (paying tribute) aan betaalt.

China is ook een economische bedreiging omdat China er alles aan doet een concurrentievoordeel op de rest van de wereld te behalen, desnoods door Chinese bedrijven zwaar te subsidiëren. Het land benadrukt het belang van technologieontwikkeling en innovatie, maar veel technologie wordt gekocht, gestolen of het betreft aanpassingen van elders gedane innovaties. Maar ze stellen ook technologie in het Westen en kunnen mede daardoor goedkoper produceren en dat zit president Trump dwars, want daardoor wordt de Amerikaanse industriële sector bedreigd.

De gedachte dat China ons zou inhalen op technologisch gebied zou president Trump ook op het idee gebracht hebben om een handelsoorlog te starten en zo die Chinese ambitie te smoren. Voorlopig moet China namelijk nog heel veel technologie (in het bijzonder geavanceerde chips) in het westen kopen, maar ze doen nu wel extra hun best die zo snel mogelijk zelf te kunnen produceren.

[21]

China is militair bedreigend voor buurlanden omdat het land dominantie zoekt in de Zuid-Chinese zee en daarbij de confrontatie met Japan, de Filippijnen en Vietnam niet uit de weg lijkt te gaan. Er is een reëel risico dat China in oorlog met de Verenigde Staten komt, dat met deze landen afspraken heeft ze te verdedigen en daartoe een hele vloot in de Japanse zee heeft gestationeerd.⁸ Op het geschikte moment (bijvoorbeeld wanneer de impeachment tegen Trump serieus gevaarlijk voor hem wordt) kan China Taiwan op gewelddadige wijze met het moederland proberen te verenigen.⁹ Onder president Trump, die eerst geld wil zien alvorens Amerikaanse troepen in te zetten, zal het eiland niet op tijd steun geboden worden. Ook Zuid-Korea en Japan zijn afhankelijk van dat Amerikaanse rakettschild dat door de aanwezige marine van de VS ten oosten van Japan wordt geleverd. Ondertussen zou China raketten hebben die zich door de huid van de Amerikaanse vliegdekschepen heen kunnen boren. Hoe zal Trump daar op reageren? Dat is een angstige vraag.

De Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) omvat tien Aziatische landen en probeert tegenwicht te bieden tegen China, maar China probeert dit samenwerkingsverband van Zuid-Aziatische landen uit elkaar te spelen, zoals later in dit boek zal blijken, in plaats van dit regionale initiatief om de ontwikkeling in de regio te bevorderen te steunen. China is voor veel landen bedreigend

omdat China het grootste leger ter wereld heeft, met een geweldige discipline en daar de laatste jaren veel in geïnvesteerd heeft. China heeft een vliegdekschip en bouwt zelf een tweede.¹⁰ Het is bezig een enorme vloot op te bouwen om claims in de Chinese Zuidzee kracht bij te kunnen zetten.¹¹ China heeft ook een oogje op het onafhankelijke Mongolië, delen in het oosten van Rusland en het noorden van India, waar het al eens een oorlog tegen voerde.¹²

China manifesteert zich internationaal enorm met de Nieuwe Zijderoute. Tegelijk neemt de kritiek op dit programma toe omdat het landen opzadelt met torenhoge buitenlandse schulden en zij hun infrastructuur aan China kwijt raken als die schulden niet op tijd worden terugbetaald.

[22]

China is ook voor westerse landen bedreigend, omdat de Chinezen altijd strategisch denken, de lange termijn op het oog hebben. In 2019 hield China met Rusland samen militaire oefeningen in Oost Rusland waar in totaal 300.000 soldaten aan meededen en die vooral gericht lijken te zijn op een aanval op NAVO landen, bijvoorbeeld de Baltische staten!? China speelt Westerse mogendheden steeds uit elkaar, op het moment dat het westen zwak staat door een economische of politieke crisis, of door onderlinge verdeeldheid. Het bouwt belangen op in Oost- en Zuid-Europa, om de EU uit elkaar te spelen. Hoe China de EU uit elkaar probeert te spelen komt nog aan de orde.

China gebruikt het Nieuwe Zijderoute Initiatief in een geo-politiek machts-spel om de landen waarin geïnvesteerd wordt schatplichtig te maken door ze te veel geld te lenen en ze zo te kunnen dwingen Chinese producten af te nemen en voor Chinese moties te stemmen in de Verenigde Naties.¹³

Tenslotte, puur getalsmatig is China een bedreiging omdat het qua bevolking het grootste land in de wereld is. Die bedreiging wordt alleen maar groter als de Chinese economie er inderdaad in zou slagen om ook nog eens groter te worden dan de economie van de Verenigde Staten (als jaar dat dit zal gebeuren wordt vaak 2032 genoemd). Eerst was het nieuws dat de Chinese economie groter dan die van Japan was geworden. Toen exporteerde China meer dan Duitsland en nu wil het land de omvang van de Amerikaanse economie overtreffen. In koopkrachttermen (gegeven wat je in China allemaal voor 1 euro kunt kopen) zou de Chinese economie nu al groter dan die van de VS zijn.

Gek genoeg is dan natuurlijk het inkomen per hoofd van de bevolking nog steeds een kwart van wat men in de VS gemiddeld verdient, maar die vergelij-

kingen worden gecompliceerder als je er in verdisconteert wat je in China met dat geld kunt kopen. Dat noemen economen de koopkracht pariteit en dan blijkt dat je in 2018 met 1 dollar, of het equivalent 8.4 yuan (de toenmalige koers van de dollar), in China vier keer meer kunt kopen dan in de VS. Alles is er relatief goedkoop. Dat betekent nog steeds niet dat een Chinees even goed af is als een Amerikaan. De grootste economie ter wereld zijn betekent nog niet dat de bevolking ook het beste af is in materiële termen, noch in termen van hoe gelukkig Chinezen zijn volgens recent onderzoek.¹⁴

1.5 WAT IS EEN SUPERMACHT?

China wil een supermacht worden met invloed in de wereld. Het woord supermacht wordt in drie betekenissen gebruikt. Ten eerste voor een economische supermacht. Dat is China wel, want het land is de tweede economie in de wereld na de VS. Dan heb je politieke supermachten en dat is China aan het worden. Dan is een land in staat een belangrijke rol in het buitenland te spelen en soft power te gebruiken om werkelijke macht uit te oefenen. Ten slotte zijn er economische en politieke supermachten. Als China nog niet een echte supermacht is, zoals de VS wel dan komt dat onder andere door wat beide landen aan defensie uitgeven. Ondanks alles wint de VS dan nog altijd.

[23]

Waaruit blijkt nu die supermacht status van China? Hieronder volgen punten waar je dan op moet letten. Eerst enkele indicatoren voor het begrip economische supermacht:

1. De omvang van de Chinese economie, die die van de Verenigde Staten benadert.
2. Het land koopt inmiddels hele bedrijven in het buitenland via Chinese staats- of door particuliere bedrijven.
3. Het verkoopt complete kerncentrales, spoorwegen en 5G systemen her en der in de wereld.

Waar meet je aan af of een land ook een politieke supermacht is geworden?

4. China beïnvloedt de publieke opinie in een groot aantal landen door soft power.
5. China heeft kernwapens en een enorm leger en een grote en moderne vloot opgebouwd, inclusief vliegdekschepen, waar een bedreiging van uitgaat.
6. China manifesteert zich als regionale macht in de Chinese Zuidzee.

7. Internationaal neemt het land deel aan allerlei vredesacties van de Verenigde Naties, bijvoorbeeld in Afrika (Mali, Zuid-Soedan, Congo, etc.). Er zijn ook indicatoren voor de combinatie van economische en politieke macht:
8. Het hele Nieuwe Zijderoute Initiatief van president Xi, dat steeds verder gaat tot aan Afrika en Latijns-Amerika
9. China blijkt ook invloed in Oost en Zuid Europa te hebben en daardoor in de EU. Landen als Italië, Portugal en Griekenland krijgen veel Chinese investeringen en willen het weleens voor China opnemen in Brussel.

[24] Op deze indicatoren zullen China en de VS vergeleken worden, maar als je China en de VS echt wil vergelijken moet je niet alleen naar deze indicatoren of het nationaal inkomen kijken maar ook allerlei andere factoren in beschouwing nemen. Bijvoorbeeld is de lucht schoon, kan ik zelf bepalen waar mijn kind naar school gaat en zijn er redelijke medische voorzieningen. Kan ik daar vrij zijn? Dan scoort China wat mij betreft toch een stuk slechter.

1.6 CHINA DRINGT DIEP IN HET WESTEN DOOR

China is in het kader van het globaliseringproces steeds meer aanwezig in het buitenland. Ik onderscheid zeven fasen die in de verschillende hoofdstukken behandeld zullen worden. Het begint met handel, maar als die eenmaal succesvol is gedraagt China zich als een geavanceerde kapitalistische economie en gaat zelf ook in het buitenland investeren. Om concurrerend te blijven is technologie en innovatie nodig en China legt zich er op toe technologie te verkrijgen en innovatie te stimuleren. Vervolgens is soft power nodig om deze activiteiten te framen (politieke macht door propaganda, cyberaanvallen of beïnvloeding van verkiezingen, zonder geweld te hoeven gebruiken). Dan volgt het proces van het territorium uitbreiden. Eerst regionaal door een claim op de Chinese Zuidzee te leggen, en vervolgens mondiaal door het Nieuwe Zijderoute initiatief. Die toegevoegde rol van China betekent ook problemen met de oosterburen Japan, Taiwan en Zuid-Korea. Uiteindelijk komt China in conflict met de zittende supermacht de VS, zoals uit de handelsoorlog tussen de VS en China blijkt en we weten nog niet hoe die af zal lopen.

President Xi Jipeng is duidelijk de man die de internationale rol van China gestalte geeft. Onder zijn regime heeft hij dat in twee trappen gedaan. Eerst door

de Chinese soevereiniteit over de Chinese Zuidzee op te eisen en daarmee de woede van Japan, Vietnam en nog een aantal Zuidoost Aziatische landen over zich af te roepen. Daarna door het Nieuwe Zijderoute initiatief aan te kondigen en daarbij een beperkt aantal landen heel veel geld te lenen. Door dit laatste initiatief heeft president Xi meer dan 100 landen vriendelijk weten te stemmen en gebonden aan zijn persoon. Er wordt maar liefst 900 miljard dollar geïnvesteerd, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het geld aan het betreffende land wordt uitgeleend om een Chinees bedrijf de infrastructuur aan te laten leggen, vaak met Chinese arbeiders.

Eerst staan we stil bij wat China bereikt heeft. De snelle economische ontwikkeling, maar ook de problemen die economische groei voor het milieu en de mensen heeft veroorzaakt en de tegenkrachten die werden opgeroepen. Daarna volgen een aantal hoofdstukken over de toenemende rol van China in de wereld en na een hoofdstuk conclusies, ook nog aandacht voor reizen in China en voor een aantal interessante steden.

FOTO IMPRESSIE VAN VERSCHILLENDE CHINA REIZEN VAN DE HOVO GROEPEN VAN DE ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

[103]

Tijd voor een spelletje Go in het Chongqing park

Kleermaker op straat in Nanjing

[104]

Eén-kind-politiek: oma met 'prinsesje' in het Stenen Woud bij Kunming

Het Plein van het Volk, Chongqing

[105]

Rooms-katholieke kerk in de omgeving van Shenzen

In een rots uitgehouwen Boeddistische beelden in Baodingshan

[106]

Gouden beeld van Mao in de tuin van de glasfabriek in Guangzhou

[107]

“We Welcome the HOVO Group from Rotterdam Holland to visit our factory”.

De marinewerf in Dalian

[108]

De 'eco-stad' Tianjin

Boerderij in Xilamuren, Binnen Mongolië

[109]

HSL op het treinstation van Jilin

Gepantserde politieauto in Ordos

[110]

Chinese aanwezigheid in Tanzania

Amerikaanse aanwezigheid in China